

*С. І. БЕРЕСТЯНИЙ, зав. відділом
(Науковий центр радіаційної медицини АМН України, м. Київ)*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 3, с. 373–375

Аналіз тенденцій розвитку сучасного менеджменту засвідчує домінування у цьому процесі тенденцій психологізації та соціалізації управління [3, с. 11]. Саме на врахуванні психологічних і соціальних закономірностей управлінської діяльності ґрунтуються такі сучасні напрямки управлінської теорії, як стратегічний менеджмент та менеджмент людських ресурсів, в основі яких покладено ідею реалізації творчого потенціалу людини як суб'єкта та об'єкта управління.

Водночас у наукових розробках з теорії менеджменту дуже рідко зустрічаються роботи, в яких до розкриття сутнісних характеристик і можливостей зазначених моделей менеджменту залучається науковий потенціал теорії гуманізму. На наш погляд, саме з використанням теоретичних надбань гуманізму як процесу олюднення соціального прогресу в поєднанні з процесом гуманізації безпосередньо управлінської діяльності пов'язане виявлення і використання значного інноваційного потенціалу сучасного менеджменту. Для підтвердження цієї тези розглянемо сутнісні ознаки гуманізму як соціального і наукового феномену.

У загальному розумінні гуманізм означає орієнтацію на саму людину, її запити і потреби. У гуманізмі втілюються прагнення особистості, колективу, соціуму до щастя і досконалості.

Сучасна соціальна філософія розглядає гуманізм як принцип світогляду, заснований на переконанні, що людина є найвища суспільна цінність, на впевненості у здатності людини до необмеженого розвитку і самореалізації всіх її сутнісних сил, здібностей і талантів [5, с. 113].

Гуманізм визнає самоцінність людини, її право на свободу, щастя, самореалізацію своїх здібно-

стей. Благо людини є критерієм оцінки соціальних інститутів, а принцип рівності, справедливості та людяності — нормою стосунків між людьми [6, с. 130].

Таке розуміння гуманізму принципово важливе для нашого дослідження. У ньому, на наш погляд, закладені критерії певної людської діяльності, в тому числі і управлінської, а також соціального інституту чи організації. Тобто у поняття “гуманізм” входить ще й кінцевий результат, на досягнення якого має орієнтуватися суспільство у своєму розвитку. У такому контексті процес реалізації принципу гуманізму в усіх сферах життєдіяльності суспільства може розглядатись як узагальнене розуміння змісту поняття “гуманізація”.

Ми підтримуємо думку В. Дзюби та О. Степанова про те, що завдання будівництва в Україні демократичної і соціальної правової держави, а також формування громадянського суспільства у контексті магістрального шляху еволюції світової цивілізації висувають на перший план загальнолюдські та національні цінності, які в їх органічному поєднанні, відбиваючись через орієнтовану на людину економіку, побудовану на плюралізмі форм власності і високих технологіях, визначають сучасний рівень гуманізації як особистості, так і суспільства загалом [1, с. 8].

У здійсненні цих завдань науковці і політики мають спиратися як на напрацювання світової гуманістичної науки, так і на соціальний досвід впровадження гуманізму у країнах світового співтовариства, зафіксований у міжнародних нормативних документах.

Це насамперед Декларація прав людини, прийнята у 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН, а

також нові важливі документи гуманістичного напрямку: Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку (1979 р.); Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації (1981 р.); Декларація про право на розвиток (1986 р.), Конвенція проти тортурів та інших жорстких, нелюдських, принижуючих людську гідність видів поводження та покарання (1984 р.) та ін. Посильний внесок у гуманізацію світового цивілізаційного процесу зробили Гельсінська угода та діяльність Європейського суду. У 1989 р. представники гуманістичних партій 43 країн утворили так званий гуманістичний інтернаціонал.

Ці та інші міжнародні документи не тільки утворюють систему нормативно-правових гарантій невпинності процесу гуманізації у світі, а й слугують орієнтирами у здійсненні процесу гуманізації країнами, що стали на шлях демократичного розвитку. Завдяки цьому гуманізм існує не тільки як реальні стосунки людей, а й як регулятивний принцип, настанова, категоричний імператив, яким мають користуватися держава і кожний громадянин у своїй діяльності.

Визнання Україною цих міжнародних документів підтверджує орієнтацію на гуманістичний шлях розвитку, на реформування суспільства на засадах гуманізації.

Гарантом незворотності процесу гуманізації в Україні є Конституція — Основний Закон України. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [4, ст. 3].

Узагальнюючи аналіз розвитку світового гуманізму, доходимо висновків:

- упродовж еволюції людства поширюється процес гуманізації сфер суспільства та видів життєдіяльності. Тобто процес гуманізації охоплює як суспільство загалом, всі сфери його діяльності, так і всі соціальні спільноти та групи;
- процес гуманізації не протікає рівномірно за стереотипними моделями. Кожна епоха має своє теоретичне розуміння сутності гуманізму та відповідні моделі його реалізації. Кожному конкретно-історичному суспільству відповідно до реальних умов його життя притаманні свої проблеми гуманізації суспільства, особливості процесу гуманізації.

Урахування цих висновків вимагає, з одного боку, орієнтації на сучасну парадигму процесу

гуманізації, з іншого — гуманізація управління школою має розглядатися у контексті реального стану процесу гуманізації в українському суспільстві, основних сферах його життєдіяльності, зокрема в системі управління та інших соціальних інститутах. Крім того, необхідно дослідити, як відбуваються процеси гуманізації в тій чи іншій соціальній організації, в чому проявляється їх вплив на людину як об'єкт-суб'єкта управлінської діяльності.

За теоретичний орієнтир у дослідженні процесу гуманізації сучасного суспільства слід, на наш погляд, брати парадигму стійкого світового розвитку, визначену на конференції ООН з природного середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, червень 1992 р.).

Поняття про стійкий розвиток, як і сама парадигма, ще потребує всебічного наукового, філософського осмислення, наповнення глибоким економічним і соціально-культурним змістом. Але вже сьогодні це поняття увійшло до загально-планетарного вжитку та покладено в основу всіх сучасних міркувань і уявлень про можливі шляхи й характер майбутнього розвитку окремо взятого суспільства і світової співдружності держав [2].

Цінність для нашого дослідження ідей парадигми стійкого розвитку полягає в підтвердженні наших орієнтацій на розгляд управлінської діяльності у зв'язку з оточуючим природним і суспільним середовищем; орієнтацію на пріоритет в управлінській діяльності продовження життя людини та покращення умов її життєдіяльності.

Зрозуміло, що такий інноваційний підхід до розуміння управлінської діяльності вимагає подолання вже застарілих стереотипів і підходів. Тут ми підтримуємо ідею щодо необхідності гуманізації самого управління, подолання технократичних підходів. Відмічаючи, що найповніше виявив себе зв'язок між традиційними сциєнтичними орієнтаціями, технократичними інтенціями та командно-адміністративною системою управління, зазначимо, що для управління гранично складними явищами соціуму потрібні гуманітарна підготовка і високий професіоналізм, що "керівний досвід", набутий у минулому, є сумнівним аргументом для призначення на керівну посаду в умовах, що кардинально змінились.

Керівник-технократ широ вважає, що найскладнішими природно-соціальними системами можна управляти такими ж методами, як і технологічними процесами. Саме тут формується прагнення до розв'язання надзвичайно складних проблем простими методами, спираючись на лінійно-технологічне мислення.

Ці висновки мають принципово важливий характер для нашого дослідження, оскільки в них:

- 1) стверджується необхідність гуманізації самого управління;
- 2) зазначається необхідність переосмислення існуючого управлінського досвіду керівників;
- 3) наголошується на необхідності гуманітарної підготовки та перепідготовки управлінських кадрів;
- 4) підкреслюється необхідність подолання технократизму в управлінні.

Ми вважаємо, що виходячи з принципу системності у структурі гуманізації управлінської діяльності можна виокремити такі рівні (напрями): гуманізація умов управлінської діяльності та гуманізація безпосередньо процесу управління.

Кожен з цих рівнів об'єднує, у свою чергу, складові, які у взаємодії утворюють відповідні підсистеми.

Так, гуманізація умов управлінської діяльності має охоплювати умови як в українському суспільстві загалом, так і в конкретній галузі й організації. Ці умови розглядаються як зовнішні для конкретної організації. У сукупності вони створюють оточуюче середовище, від міри гуманізації якого залежать можливості гуманізації управління в конкретній організації.

Крім того, зовнішні умови на кожному рівні структуровані відповідно до сфер життєдіяльності суспільства. Ідеться про економічні, політичні, соціальні, екологічні та духовні умови.

У такому розумінні умови гуманізації управлінської діяльності в тій чи іншій організації визначаються взаємопереплетінням умов у різних сферах життєдіяльності та різних рівнях суспільства.

Зазначимо, що загальну характеристику сукупності зовнішніх умов в українському суспільстві доцільно визначити за результатами щорічного звіту "Україна. Людський розвиток".

Загальним висновком із звіту 1997 р. є характеристика українського суспільства як такого, що перебуває у кризі, яка охоплює всі сфери суспільства. Отже, однією з важливих характеристик зовнішніх умов, за яких відбувається управлінська діяльність сьогодні, є кризовий стан зовнішнього соціального середовища. На наш погляд, урахування цієї характеристики зовнішніх умов є обов'язковою вимогою, яку необхідно враховувати в нашому подальшому дослідженні.

Переходячи до огляду гуманізації самого процесу управлінської діяльності, ми орієнтуємося на розуміння управлінської діяльності як процесу

реалізації основних функцій менеджменту. Отже, гуманізація управлінської діяльності в організації має, на наш погляд, розглядатись як така, що охоплює:

- гуманізацію мети управлінської діяльності;
- гуманізацію кожної з функцій — складових цієї діяльності: функції планування, організації, мотивації і контролю;
- гуманізацію об'єднуючих процесів: комунікації і прийняття рішень;
- гуманізацію діяльності керівництва (лідера);
- гуманізацію персоналу — "суб'єктів-об'єктів" управлінської діяльності.

Зрозуміло, що можливості гуманізації управлінської діяльності в організації значною мірою залежать від зовнішніх соціально-економічних, соціально-психологічних, політичних і духовних умов, що склалися в українському суспільстві. Гуманізація цих умов є завданням соціальної політики суспільства загалом. У нашому дослідженні вони вже задані, хоча, звичайно, ми повинні орієнтуватися на реальний стан цих умов, а саме на їх кризовий характер.

Таким чином, інноваційний потенціал гуманізації управлінської діяльності в умовах сучасної України криється в об'єднанні можливостей гуманістично зорієнтованих цілей управління, спрямованих на створення у суспільстві умов, що забезпечують його стійкий розвиток, з гуманізацією як учасників управлінського процесу, так і самого процесу управління в усіх його складових функціях: плануванні, організації, мотивації, контролю та об'єднуючих процесах — комунікації і прийняття рішення.

Література

1. Дзюба В. І., Степанов О. П. Сходження до гуманізму. — К.: Либідь, 1997.
2. Дробноход М. І. Пріоритети стійкого економічного безпечного розвитку // Освіта і управління. — 1997. — Т. 1, № 3. — С. 5–18.
3. Евенко Л. І. Уроки американського менеджмента (вступ. ст.) // Меском М., Альберт М., Хесутури Ф. Основи менеджмента: Пер. с англ. — М.: Деко, 1992.
4. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради 28 червня 1996 р. — К.: Преса України, 1997.
5. Соціальна філософія: Короткий енцикл. слов. / Заг. ред., уклад. В. П. Андрущенко, М. І. Горпача. — К.; Х.: ВМП Рубікон, 1997.
6. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л. Ф. Федосеев, С. Н. Ковалев, В. Г. Папанов. — М.: Сов. энцикл., 1988.